

Doc.GA24/CC23/REP/04/tr

GENEL KURUL YİRMİ DÖRDÜNCÜ OTURUMU
KÜLTÜR, EĞİTİM VE SOSYAL İŞLER KOMİSYONU

“KEİ ÜYE ÜLKELERİNDE KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİ”

KONULU RAPOR

Raportör : Sn. Volodymyr ANISCHUK (Ukrayna)

Bu metin , 25 Kasım 2004 tarihinde Antalya’da toplanan Yirmi Dördüncü Genel Kurul toplantısında onaylanmıştır.

I. GİRİŞ

1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi, faaliyetlerine başladığı tarihten itibaren dikkatini özellikle bölgenin kültürel mirasının korunmasına ve geliştirilmesine yoğunlaştırmıştır. Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonu, Üçüncü ve Yedinci toplantılarında; “KEİ Üye Ülkelerinin Kültürel Mirasının Korunması” ve “Karadeniz Bölgesinin Kültürel Mirasını Koruma Programının Ana Kuralları” konularını tartışmış ve konuyla ilgili 6/1994 ile 18/1996 sayılı tavsiye kararlarını kabul etmiştir.
2. Kültürel mirasımıza hak ettiği değeri vermek ve atalarımızdan bize kalan varlıkları özenle koruyarak, onları tümüyle çocuklarımıza aktarmak görevimizdir. Dolayısıyla, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi üye ülkeleri hem kendilerine hem tüm insanlığa ait olan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi konusunda etkin şekilde çaba göstermeye özendirilmelidir.
3. Söz konusu hususların, 1993 tarihli Karadeniz Kültür, Eğitim, Bilim ve Enformasyon Sözleşmesi’nin kapsamına dahil olduğu hatırlanmalıdır.
4. Konu, halen tüm KEİ üye ülkeleri nezdinde güncelliğinden hiçbir şey kaybetmediğinden, 24 Mart 2004 tarihinde Erivan’da Yirmi İkinci Toplantı’sını gerçekleştiren Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonu, “KEİ Üye Ülkelerinde Kültürel Mirasının Korunması ve İyileştirilmesi ” konusunun, 29-30 Eylül 2004 tarihlerinde Kişinev’de gerçekleşecek olan Yirmi Üçüncü Toplantı’nın esas teması olarak irdelenmesini kararlaştırmıştır.
5. Bulgaristan Ulusal Delegasyonu, hazırlanan Rapor’a ve Tavsiye Kararı’na katkıda bulunmuştur. Raporun hazırlanmasında kullanılan referans malzemeleri, Uluslararası Sekretarya tarafından konu ile ilgili UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kuruluşların web sitelerinden Internet yoluyla elde edilmiştir.

II. KARADENİZ BÖLGESİ KÜLTÜREL MİRASI EĞİLİMLER, TEHDİTLER VE TEHLİKELER

6. Avrupa ile Asya arasında bir köprü işlevini gören Karadeniz jeo-kültürel bölgesi, sayısız medeniyet ve kültürün kavşak noktasında yer alan ve çeşitli tarihi geleneklerin ve dinlerin bir arada yaşadığı bir bölge olarak tanınmaktadır. Karadeniz Bölgesi, çok eski çağlara dayanan zengin kültür mirası, tarihi, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ve antropolojik değere sahip anıtlar, yapılar ve ören yerleri içermektedir. Bu miras gerek anıt, manzara ve eşyalar gibi somut, gerek sahne sanatları, müzik, dil ve el becerileri gibi soyut değerlerle kendini ifade etmektedir.

7. Bu bölgedeki birçok anıt ve yapılar, Dünya Mirası Komisyonu'na sürekli olarak güncelleştirilen **Dünya Mirası Listesi'nde** kayıtlıdır.
8. KEİ üyesi ülkelerin çoğu, hâlen piyasa ekonomisine ve demokratik sisteme gecikmeli bir geçiş dönemi yaşamakta olduğundan, değişim ve yeniden yapılanma sürecinin sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu ülkeler halen devam eden ekonomik krizin etkisiyle zor durumda olmakla beraber, yeniden kalkınmanın çarelerini aramaktadırlar: kültür mirası, gelecekteki sürdürülebilir kalkınmanın başlıca kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Fakat bu geçiş süreci bazı nedenler yüzünden yavaş ilerlemektedir. Bu nedenlerin başında **finansal kaynakların son derecede kıt** olması ve kültürel mirası koruma planlanması ve yönetimi için gerekli bilgi ve uzmanlığın yetersizliğidir. Ayrıca, yetkililer ve halk, problemin ciddiyetinin bilincinde ve kültürel mirasın ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinde taşıdığı önemin farkında değildir. Bundan dolayı, değişim sürecini yaşayan ülkelerdeki kültürel mirasın tehlikede olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır.

Arnavutluk'ta 1990 yılından itibaren, kültür varlıklarının restorasyonuna tahsis edilen devlet fonları çok kısıtlıdır. Bu nedenle, Korça Çarşısı (Korça Bazaar) adlı büyük ticaret merkezi, devlet koruması altında olmasına rağmen restorasyon ve koruma açısından tamamen ihmal edilmiştir. Sonuçta, merkezin durumu bozulmuş ve restorasyon çalışmalarının yokluğu nedeniyle maruz kaldığı zararlar tamir edilemez boyutlara ulaşmıştır. Bu durumun devam etmesi, Arnavutluğun kültürel mirasının yanı sıra tüm Balkanlar için telafisi imkansız bir kayıp teşkil edecektir.

Bulgaristan'ın kuzey doğusundaki Razgrad kentinde, 1614'te inşa edilmiş olan İbrahim Paşa Camii, tarihi, mimari ve sanatsal değerler açısından bu ülkedeki İslam mimarisinin en önemli örneklerinden biri sayılmaktadır. Cami ulusal bir anıt olarak sınıflandırılmıştır. Başlatılmış olan ön koruma çalışmaları mali kaynakların yetersizliği yüzünden durdurulmuştur.

Ukrayna'daki anıtların onda biri, teknik açıdan kötü vaziyette, bazıları ise tamamen harap durumdadır. Ulusal önem taşıyan 200'ü aşkın mimari eser için (tüm varlıkların yaklaşık % 10'u), temel koruma önlemlerinin yanı sıra tamamen yıkılmalarını önlemek amacıyla acil önlemler alınması gerekmektedir. Özellikle fonları bütçeden temin edilen kentsel ve mimari eserlerin bugünkü olumsuz durumu, devletin restorasyon çalışmalarının finansmanına ayırdığı fonların sürekli olarak kısıtlanmasının sonucudur. (Tahsisat 1995 ile 2000 yılları arasında yedi kez düşürülmüştür).

9. Kültürel ve tarihi eserler, mali sorunların yanı sıra, farklı tehlikelerle de karşı karşıya kalmakta ve insanlığın mirası sayılan anıtlar, deprem, su baskını ve yangın gibi **doğal afetler** tarafından da tehdit edilmektedir.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Artik kentinde bulunan ve Saint Mariam kilisesi olarak bilinen V-VI'cı yüzyıldan kalma Saint Astvatsatsin (Bakire Meryem) kilisesi, inşa edildiğinden beri deprem, (kilise deprem riski yüksek bir bölgede bulunmaktadır) rüzgarr, yer altı su düzeyinin yükselmesi gibi doğal afetlerden büyük zarar görmüş olan mimari eserlerin tipik bir örneğidir. Kilisenin durumu, özellikle Aralık 1988 Spitak depreminden sonra daha da bozulmuştur. Yukarıdaki

nedenlerden ve insan eliyle yapılan zararlardan dolayı, kilisede, genişleyen çatlaklar, eğilen duvarlar, harçtan çözümlenerek yere düşen taşlar, temellerin çökmesi ve yapı sisteminde deformasyonlar oluşmuştur. Kilisenin, acil olarak restore edilmemesi durumunda kısa bir süre sonra tamamen yok olması Ermeni mimarisi için büyük bir kayıp oluşturacaktır.

Ulusal bir önem taşıyan kültürel bir anıt olarak sınıflandırılmış ve 1979'da Dünya Mirası Listesi'ne (No. 45) kaydedilmiş olan Bulgaristan'ın İvanovo köyündeki Kaya kiliseleri, çevredeki kayalıklardaki mağaralar yapılandırılarak inşa edilen manastırlar, büyük ve küçük kiliseler ve keşiş hücreleri içermektedir. Özellikle beş kilisede bulunan değişik seviyede korunmuş duvar resimleri büyük bir değer taşımaktadır. Bu eserlerin Orta Çağda, 8'ci ve 9'cu yüzyılda yapıldıkları tahmin edilmektedir. Eserlerin tümü asırlar boyunca, çevrenin yıkıcı etkisine maruz kalarak devamlı hasar görmüştür. Hâlen hepsinde ciddi sorunlar belirgin şekilde görülmektedir: duvar resimleri çevrenin etkisi, insanların sorumsuz davranışları ve kayaların yıkılması nedeniyle kısmen bozulmuş durumdadır.

10. Kültürel miras, diğer yandan **insanlardan kaynaklanan** afetlerden de etkilenmektedir. Bunların arasında hava, su ve toprak kirlenmesinin yarattığı sonuçlar ve kirlenmeye bağlı olarak geçmişe kıyasla son yıllarda hızlanan metal ve taş yapılarındaki hasarlar yer almaktadır. Nüfus artışı ve sanayileşmenin baskısı altında oluşan hızlı gelişme, gitgide daha fazla toprak tüketimine yol açmakta ve arkeolojik varlıkların yanı sıra tarihi kültür kalıntılarının da yok olmasına sebep olmaktadır.

Eşsiz bir değere sahip Arnavutluk yerel mimarisi, Avrupa kültürel mirasının gerçek bir örneğidir. Köy evlerinde kullanılan malzeme ve yapı tekniklerinin yetersizliği, bu yapıların yaşı ve sahiplerinin konutlarını günümüzün yaşam koşullarına uyarlama çabaları, bu binaları, tamamen değişme veya yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Tiflis'in Tarihi Mahallesi, sosyo-ekonomik değişimler ile kalkınmanın baskısı altında ve koruma alanındaki beceri eksikliğinden dolayı tehlikeye düşmüştür. Tiflis Tarihi Mahallesi'nin Aralık 1999'da UNESCO Dünya Mirası Listesine aday olarak kaydedilmesi, öneminin kabul edildiğinin kanıtıdır. Bununla beraber, bu mahallenin korunması için uygun strateji ve politikalar ile koruma ve yönetim planları henüz hazırlanmamıştır.

Yunanistan şehirlerinde ve özellikle liman kentlerindeki şehirleşme, mevcut tarihi bina ve anıtlara saygı esasına dayalı olarak tasarlanmıştır. Farklı bir konumda olan Atina'da ise şehirleşme planları günün ekonomik gereksinimleri yüzünden defalarca değiştirilmiştir. Atina ve bazı diğer büyük kentlerin çevresinde mimari miras için olumsuz bir ortam oluşturan yeni endüstri bölgeleri kurulmuştur. Şehrin göbeğindeki eski konutlar yıkılarak yerlerine modern beton apartman blokları inşa edilmiştir. Daha gelişmiş bölgelerde yer alan tarihi kent ve köyler de kalkınmaya bağlı çeşitli etkenlerin tehdidi altındadır.

11. Kültürel mirasa yönelik çeşitli tehditlerin yanı sıra, günümüzde devam eden **savaşlar ve etnik çatışmalar** da önemli hasarlara yol açmaktadır. Çatışma bölgelerinde bulunan ve çarpışmalar nedeniyle ihmal edilerek tehdit altında kalan kültürel mirasın denetlenip kaydedilmesi önemli ve acil bir ihtiyaçtır. Silahlı

çatışmaların, binlerce insan yaşamının yanı sıra, siyasi ve ekonomik zayıflık, ahlaki çöküntü ve önemli kültürel kayıplara neden olduğu kesindir. Arkası kesilmeyen etnik ve politik çatışmaların kurbanlarından biri de kültürel miras olmaktadır.

12. Bazı durumlarda, kültürel mirasın korunmasında yaşanan sorunları sadece mali kaynak kıtlığına bağlamanın doğru olmadığı ve **siyasi irade** eksikliğinin de bu konuda önemli bir etken olduğu da unutulmamalıdır. Bu durum, kültürel mirastan sorumlu ve yeterli uzmanlara sahip devlet kuruluşların bulunmaması, koruyucu yasaların yokluğu veya mevcut yasaların uygulanmamasıyla ortaya çıkmaktadır. Kamu sektörü tarihi mirasın korunmasını üstlenmedikçe bu mirasın sürekli olarak kayba uğraması hiçbir şekilde önlenemeyecektir.

Ermenistan'ın Erivan bölgesinde yer alan Avan-Arinj adındaki tarihi kentin kuruluşu Milattan önce II-I'ci yüzyıla uzanmaktadır. Bu arkeolojik ören yeri , Erivan'ın kronolojik gelişim zincirindeki eksik halkayı simgelemektedir. Fakat siyasi irade eksikliği, yetkililerin yapılan kazılara ve hırsızlığa göz yumması ve yöre halkının ören yerlerinde küçük sebze bahçeleri yetiştirmesi, bu alanın çok kötü duruma düşmesine sebep olmuştur.

13. Arkeolojik ören yerlerinin yağmalanması, müzelerden sanat eserlerinin çalınması, kırsal bölgelerden etnolojik değeri olan eşyaların götürülmesi, kültürel mirasa yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Yeterli koruma sağlanmadığı durumlarda uluslararası sanat piyasalarının kötü niyetli elemanlarının sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. Birçok arkeolojik ören yeri halen **yasadışı kazılarla** yağma edilmekte ve sanat eserlerinin **yasal olmayan ticareti**, buldukları ortamda muhafaza edilmesi gereken kültürel varlıkların sürekli olarak yok olmasına neden olmaktadır. Bu hırsızlıklar, ören yerlerindeki resim, heykel ve küçük objelerle sınırlı kalmamakta ve anıtların da parçalanarak satılmasına sebep olmaktadır.

1992 yılında Türkiye'deki Anavarza bölgesinden arkeolojik değeri çok yüksek olan iki mermer mezar taşı ile bir sütun başlığı yasadışı yollarla kaçırılmıştır. Kasım 1992'de Türkiye'de, Amasya Beyazıt'ta bir kütüphaneden on yedi eski adet Arapça elyazması kitap kaybolmuştur. Eylül 1992'de hırsızlar Yunanistan'daki Siatista kentindeki bir kiliseden birçok ikona ve bir İncili çalmışlardır. Aynı dönemde Bulgaristan'da en az üç yüz seksen beş ikonanın çalındığı tahmin edilmektedir. Bu liste daha da uzatılabilir.

14. Bazı ülkelerde, **turizm sanayii** – turistlere gezilecek yerler sağlamak düşüncesiyle- anıtları korumanın tek nedeni olarak kabul edilmektedir. Toplum tabanlı “yumuşak turizm”in anıtların korunması açısından olumlu etkileri olduğu muhakkaktır. Fakat, son yıllarda kitle turizminin saldırısına uğramış olan kültürel varlıklar ciddi tehlikelerle karşılaşmaktadır. Turizm ve kültürel varlıkları koruma teması üzerinde düzenlenen sayısız konferanslar ve verilen sözlere rağmen, milyarlar değerinde iş hacmiyle en önemli sektör haline gelen turizm endüstrisi, bu alanda herhangi bir taahhüt vermiş değildir. Kültürel mirası aşırı derecede sömüren turizm endüstrisi, bu mirasın korunmasına hiçbir ciddi maddi katkıda bulunmamaktadır.

Mart 2002'de Romanya'daki ICOMOS, Uluslararası Anıt ve Ören Yerleri Konseyi, Romanya hükümetince başlatılan (STDPSA) “Sighisoara Özel Turizm

Geliştirme Programı” çerçevesinde, Dünya Mirası listesinde yer alan Sighisoara kentinin hemen yanı başında bir eğlence parkının (Dracula Park) inşaatına karşı çıkan bir rapor hazırladı. Adı geçen eğlence parkının “Dünya Mirasında yer alan Sighisoara kentinin rehabilitasyonu ve yeniden canlandırılması ve bölgenin turistik ve kültürel bir alan olarak geliştirilmesi” hedefine destek vermesi planlanıyordu. ICOMOS’un raporun, söz konusu (STDPSA) projesinin uygulanmasında kullanılacak alanın bir WHS (Dünya Mirası Sit Alanı) olmasına rağmen, alanın içindeki mimari mirasın korunmasıyla ilgili herhangi bir hüküm içermemesini kaygıyla karşıladığını belirtmiştir.

Türkiye’deki arkeolojik sit alanları da turizmden zarar görmektedir. Türkiye’nin batı ve güney sahillerinde kurulan turistik tesis ve tatil köylerinin arkeolojik ören yerlerine tecavüz etmesi gitgide önemli boyutlara ulaşan bir sorundur. Örneğin, Side gibi arkeolojik ören yerlerinde gerçekleştirilen inşaatların yarattığı görsel kirlenme, tarihi sit alanlarının görüntü ve anlamını gölgelemektedir. Bazı antik tiyatroların gösteriler için kullanılması, bu yapılar üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Efes ve Side’deki antik tiyatroların bu amaçla kullanılması, bu durumun çarpıcı örnekleridir. Modern sahne ve ışıklandırma tesislerinin yerleştirilmesi ve seyirci sayısının çokluğu, bu hassas eski yapıları tehlikeye atmaktadır.

15. *Modern mimari mirası, son yıllarda en hassas dönemini yaşamaktadır. 20’ci yüzyıl mirasının korunmasına olan ilgi son yıllarda artmıştır. 20ci yüzyıla ait binaların korunması, gerek yöneticileri gerekse korumacıları beklenmeyen sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. 20ci yüzyıl binalarının tanımlanması ve belirlenmesi konularında araştırma eksikliğinden kaynaklanan yetersiz koruma önlemleri, birçok binanın ileride geri dönüşü olmayan şekilde yok olmasına sebep olacaktır.*

Rusya’da 20’ci yüzyıl mirasının korunması ve muhafazası, yerel mimarlar camialarının karşılaştığı en zor ve karmaşık sorunlardan biridir. Herkes tarafından “Russian Constructivism” (Rus Yapısalcılığı) adıyla tanınan ünlü ekol çökmek üzeredir. 1920-1930’lu yılların yenilikçi Sovyet avangard mimarisi, günümüzde, yıkılmaya yüz tutan bir dizi yapının acıklı görünümüne sahiptir. Piyasa ekonomisine girişi simgeleyen son yıllar, yakın tarihin mirasının karşısına yepyeni gerçekler çıkarmıştır. Yasal durum, mülkiyet, inşaat alanları, yeni görevler ve yatırım sorunları bu konuya yeni boyutlar eklemiştir. Unutulma, ihmal, kötü onarım, yeni inşaatlara karşı direniş ve saldırılar, yasaların çiğnenmesi ve mekanik yıkım, 20’ci yüzyıl mimarisinin yok olmasının nedenlerinin sadece birkaçıdır.

16. *Ve nihayet, gitgide en güçlü ekonomilerin kontrolü altına giren ve bunun sonucunda tüm yaşam ifadelerinin tek düzeyde birleşmesini öngören **küreselleşme**, kültürel miras için açık bir tehlike oluşturmaktadır. Yeni küreselleşmiş “yaşam tarzı” doğal olarak geçmişe bakış açımızı da değiştirmektedir. Buna rağmen, bazı bölgelerde, küreselleşme akımının bölgesel ve ulusal kimliği temsil eden eserlerin değerli olduğu bilincini yeniden güçlendirmesi de muhtemeldir.*
17. *Bütün bunlara ek olarak, tüm ülke ve bölgelerde başka uluslar tarafından yapılan tarihi ve kültürel varlıklardan da söz etmeyi unutmamalıyız. Bunlar, o ülkede asırlar boyunca devamlı yaşamış etnik azınlıklar veya milletler tarafından*

yaratılmış olan ve siyasi nedenlerden veya koruma bütçesinin öncelikle çoğunluğun eserlerine ayrılmasından dolayı tehlikede olan eserlerdir. Ülkeler arasında sürdürülecek işbirliğinin bu anıtların korumasına katkıda bulunacağı muhakkaktır.

Bulgaristan sınırları dışında bulunan ve Bulgar tarihi ve kültürüyle ilgili kültürel varlıklar, buldukları ülke yasaları ve karşılıklı uluslararası anlaşmalar uyarınca korunmaktadır. Bu konuda Bulgaristan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan Kültür, Eğitim ve Bilim Alanlarında İşbirliği Anlaşmasına değinmek gereklidir. Bu anlaşma aynı zamanda, iki ülke Kültür Bakanlıkları tarafından yürütülen “Gayrimenkul Kültürel Mimari Mirasın Korunmasında İşbirliği Programının” uygulanmasını da düzenlemektedir.

III. KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN YASAL VE KURUMSAL ÇERÇEVE

18. Kültürel mirasın korunmasındaki başlıca rolü, UNESCO oynamaktadır. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi de bu konularla ilgilenmektedir. Bunlar dışında bazı uluslararası kuruluşlar kültürel mirasın korunması ve iyileştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürmektedir: Uluslararası Kültürel Varlıkları Araştırma, Koruma ve Restorasyon Merkezi (ICCROM); Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM); Uluslararası Anıtlar ve Sit alanları Konseyi (ICOMOS), v.s.
19. Bu alanda temel uluslararası yasal araçlar: Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması konulu UNESCO Sözleşmesi (Paris, 1972); Avrupa Konseyi'nin Avrupa Kültürel Sözleşmesi (Paris, 1954); Avrupa Konseyi'nin Avrupa Mimari Mirasını Koruma Sözleşmesi (Granada, 1985); Avrupa Konseyi'nin Avrupa Arkeolojik Mirasını Koruma Sözleşmesi (Valetta, 1992); UNESCO'nun Yasadışı İthalat ve İhracat ile Kültürel Varlıkların Devrine karşı Yasaklayıcı Önlemler Sözleşmesi (Paris, 1970); Kültürel Varlıklara Karşı İşlenen Suçlarla İlgili Avrupa Sözleşmesi (Delphi, 1985).
20. Günümüzde UNESCO'nun karşılaştığı en büyük zorluk, kamu sektörünü ,özel sektörü ve sivil toplumu kültürel mirasın bir kalkınma unsuru olduğuna inandırmaktır. Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği'nin önemli hedeflerinden birini, Kültür boyutunu insani ve sürdürülebilir kalkınma kavramıyla bütünleştirmek oluşturmaktadır.
21. KEİPA, bu önemli konuya değinerek, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesinde Kültürün Rolü”konulu Raporu’nu ve 70/2003 sayılı Tavsiye Kararı’nı hazırlamıştır. Kültürel mirasın yönetimine yeni bir bakış açısı kazandırmanın, el sanatları, kültür turizmi, yeni meslekler ve iş alanlarının ortaya çıkması ve yerel halkın ekonomik kalkınmasına destek olduğu sayısız örnekler mevcuttur.
22. ICOMOS, anıt ve sit alanları konusunu en geniş boyutlarda kapsayan “Tehlike altındaki Miras “girişimini başlatmıştır: bu girişim anıtların yanı sıra arkeolojik sit alanları, tarihi bina ve külliyeler, kültürel görüntüler ve tarih öncesinden 20’ci yüzyıla kadar uzanan tarihi varlık ve eserlerle ilgili koleksiyon ve arşivler gibi farklı gayri menkul kültürel varlıkları da içermektedir.

23. Yukarıda belirtilen tehlike ve tehditlerin bölge ülkeleri üzerindeki etkilerinin, ülkeler arasındaki kültürel çeşitliliklerden dolayı farklı olması doğaldır. Kültürel mirasın korunması alanında ülkeler arasındaki işbirliği bu konudaki gelişmelere olumlu bir katkıda bulunacaktır.
24. Kültürel Mirasın korunması ve geliştirilmesi alanındaki işbirliği, “1993, Kültür,Eğitim, Bilim ve Enformasyon Alanlarında İşbirliği” konulu Karadeniz Sözleşmesi kapsamına alınarak, 4.ncü maddede aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. “Taraflar aşağıdaki eylemleri teşvik edip kolaylaştırmak amacıyla, müzik tiyatro, güzel sanatlar, müzecilik ve araştırma-geliştirme konularında ortak projelerde işbirliğini özendirerek ve arkeoloji, etnoloji, sanat tarihi, tarihi ve kültürel varlıkların korunması, kütüphaneler ve arşivler konulu bilimsel çalışmalar yayınlayacaktır:
- a) Kültürel ve tarihi değerler konusunda bilgi alış verişini ve tarihi ve kültürel varlıkların korunmasını hedefleyen işbirliğini özendirmek amacıyla karşılıklı ziyaretler düzenlemesi,
  - b) Sanat ve tarihi miras sergilerinin düzenlenmesi,
  - c) Müzeler, ve diğer kültür kurumları arasında sergi, bilgi, ve uzman alış verışı ile arkeoloji ve eski medeniyetleri araştırma konularında ortak bilimsel projelerin düzenlenmesi,
  - d) Uzmanların karşılıklı olarak arşivlere, kütüphanelere ve müze envanterlerine erişimini basitleştirecek önlemlerin alınması.
25. 1993-1995 yılları arasında, Sözleşmeyi imzalayan tarafların tümü bu Sözleşmeyi yürürlüğe koymuşlardır. Türkiye Dış İşleri Bakanlığı, Sözleşme'nin emanet edildiği mercidir.
26. Ulusal yasalara bakıldığında, kültürel mirasın korunması hakkında en fazla sayıda sözleşmeyi imzalamış olan Türkiye ve Yunanistan'ın, bu alanda ulusal mevzuatlarını geliştirip yasalaştırdığı görülmektedir. Bölgedeki geçiş dönemindeki ülkelerin kültürel mirasın korunması ve gerekli kurumsal çerçevenin oluşturulmasıyla ilgili yeni yasaları kabul etmesiyle beraber, bu çalışmaların Avrupa mevzuatına ve standartlarına uyacak şekilde düzenlenmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir.

1920 yasalarına dayanan, kültürel mirası koruma konulu Arnavutluk mevzuatı, son yıllarda değiştirilerek geliştirilmiştir.

Bulgaristan, kültürel mirasın korunması alanında köklü bir yasal geleneğe sahiptir. Bu alanda mevcut yasalar, dört hukuki düzeyde hazırlanmış olan standartlar ve yönetmelikleri içermektedir: Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasası; Kültürü Koruma ve Geliştirme Yasası; Kültür Varlıkları ve Müzeler Yasası, bu alanda ikincil bir yasa olan Çevreyi Geliştirme Yasası ve Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından onaylanan uluslararası anlaşmalar. Adı geçen üç özel yasal düzeyde halen oluşturulan değişiklikler, Avrupa mevzuatı ile uyum sağlamak için yeni bir fırsat yaratacaktır. Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesinde esas olan kurumlar, Devlet Daireleri ve özellikle Kültür Bakanlığı, Ulusal Kültür Varlıkları Enstitüsü, Yerel Yönetimler, özel koruma ve restorasyon konularında uzman

kişiler ve kurumlar, kültür varlıklarının sahipleri ve onları kullananlar, mesleki dernekler ve sivil toplum örgütleridir.

Gürcistan'ın "Kültürel Mirasın Korunması" hakkındaki 2209 sayılı, 25 Haziran 1999 tarihli yasası, Gürcistan Anayasası, uygulama yasaları ve kültür alanında geçerli normatif kanunlar esas alınarak düzenlenmiştir. Yasanın tasarımı, Gürcistan'ın kültürel mirasını koruma geleneklerine ve uluslararası kuruluşların ve anlaşmaların kültür alanındaki uygulamalarına uygun şekilde hazırlanmıştır.

Romanya'da 1990'dan sonra kurulan tarihi anıtların korunmasından sorumlu yeni daire, korunacak tarihi anıtlar listesinin yeni yasalarla aynı anda ilân edilmesini kararlaştırmıştır. Fakat yasanın çıkarılmasının defalarca ertelenmesi nedeniyle 11 yıl boyunca, Kültür Bakanlığı listesindeki binalar, hiçbir yasal yaptırım olmadan yıkılabilmekteydi. "Tarihi Anıtların Korunmasıyla ilgili 422 sayılı yasa nihayet 17 Temmuz 2001 tarihinde onaylanmıştır.

Hâlen geçerli Ukrayna yasaları gereğince, birçok eser devlet tesciline ve korumasına tâbi tutulmaktadır. Kültürel mirasa ait olan varlıkların korunması, bir öncelik olarak kabul edilmiştir. Ukrayna'nın tarihi meskûn yerlerinin ve çevrelerinin geleneksel niteliğinin korunması ve muhafazası geniş bir önlemler yelpazesinde yer almaktadır. Ukrayna ayrıca Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Sözleşmesine de katılmıştır.

IV. SONUÇLAR

27. Kültürel mirasın hâlen maruz kaldığı tehlikeler, sosyo-ekonomik ve fiziki olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir.
28. Yukarıda belirtildiği üzere, kültürel miras için tehdit oluşturan birçok neden mevcuttur. Son on yıl içinde geçiş dönemindeki ülkelerde, mirasın korunmasının karşısında yer alan başlıca tehlike, kültür anıtlarının korunması ve geliştirilmesi ve tehdit altındaki mirasla ilgilenen kuruluşlar arasında bir veri tabanı ve ağ kurulması için ayrılan bütçenin yetersizliğidir.
29. Geçiş dönemindeki ülkelerin bir çoğunda yeni yasaların kabul edilmesine rağmen kültürel varlıkları koruma alanında etkin yasal önlem ve mekanizmalar henüz yetersizdir.
30. Diğer tehditler arasında en önemlileri: yeterli denetim ve kontrol eksikliği; doğal afet tehlikeleri; gelişmenin yarattığı baskı; askeri çatışmalar; yetkililerde siyasi irade eksikliği, koruma önlemlerinin kötü yönetimi; vandalizm, bakım yetersizliği; turizm sektörünün aşırı kullanımı; uzman eğitiminde yetersizlikler v.s.
31. Bu koşullar altında, KEİ ülke ülkeleri, kültürel varlıklarının maruz kalacağı kayıpların gelecekte telâfi edilemeyeceğinin bilincinde olarak, kültürel miraslarını kurtarmak için kültürel varlıkların korunması ve iyileştirilmesi konusuna etkin şekilde eğilmelidir. Bu alanda uluslararası işbirliği ve yardımlaşma da çok önemlidir.

**Türkiye Ulusal Delegasyonu tarafından “KEİ Üye Ülkelerinde
Kültürel Mirasın Korunması ve İyileştirilmesi” konulu Rapor’a
ilave olarak sunulan ek bilgi**

8. Maddesinin 3. paragrafında bahse konu olan Bulgaristan’ın Razgrad kentindeki Maktul İbrahim Paşa Camisi’nin restorasyonuna, 2002 yılında ülkemiz ile Bulgaristan arasında imzalanan “Taşınmaz Kültür Mirasının Korunması için İşbirliği Programı” çerçevesinde başlanacaktır. Geçtiğimiz günlerde Bulgaristan’da konuyla ilgili çalışmalar yapan teknik heyetimiz ve Büyükelçiliğimiz, Bulgar tarafı ile yapılan görüşmeler sonucu, Camiinin restorasyon işine ilişkin ihalenin 2005 yılı başında yapılmasına karar vermişlerdir.

9. Maddesinin son paragrafında ele alınan hususlardan, 1999 yılında ülkemizde yaşanan deprem felaketi sonrasında zarar gören taşınmaz kültür varlıklarının onarımları aciliyet sırasına göre ve bütçe olanakları çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak, İstanbul dışında tescilli yaklaşık elli bin taşınmaz kültür varlığının bulunduğu ülkemizde , bu çalışmalar arzu edilen süratte gerçekleştirilememektedir. Aynı şekilde depremden zarar gören İstanbul tarihi yarımadaındaki Küçük Ayasofya Camii’nin restorasyonuna başlanmıştır.

10. Maddesinin son paragrafında sözü edilen büyük çaplı mühendislik projelerinden, özellikle Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yürütülen baraj inşaatları sırasında, bölgedeki bazı antik yerleşimler de, sular altında kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan mozaikleriyle ön plana çıkan Zeugma antik kenti için yürütülen uluslar arası kurtarma kazıları ile alandaki belgeleme çalışmaları ve taşınır kültür varlıklarının nakli gerçekleştirilmiştir. Aynı çalışmalar diğer antik yerleşimler ve taşınmaz kültür varlıkları için de kurumlar arası koordinasyonla sürdürülmektedir.

UNESCO Dünya Miras Listesine kayıtlı İstanbul’un tarihi alanlarının korunması yolunda ilk ve en önemli adım olan Tarihi Yarımada’nın Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmış değerlendirilme aşamasındadır. Tüm ilgili tarafların katılımı ile bir “ Müze Kent Projesi” başlatılmış, bu kapsamda pek çok taşınmaz kültür varlığı da kamu ,sivil toplum örgütleri ya da mülk sahipleri tarafından restore edilmektedir.

15. Maddesinin son paragrafında bahsi geçen 20. yy yapıları da önem ve özellikleri bakımından (tarihi, estetik ve otantiklik kriterleri açısından değerlendirilerek) koruma altına alınmaktadır. Ancak hızlı kentleşme ve iç göç 20. yy kentlerinin karakterlerinin bozulmasını getirmekle birlikte, 2004 yılında yerel yönetimlerin yasalarında yapılan değişiklikler ile yetki ve bütçe olanakları genişletilmiş olup bunun koruma ve çağdaş kentleşmede kolaylık ve esneklik sağlayacağı düşünülmektedir.

26. Maddesinde bahsedilen mevzuat değişiklikleri konusunda da ülkemizde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. İçinde bulunduğumuz 2004 yılında Kültür ve

Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun bazı maddelerinde yapılan değişikliklere ilişkin düzenlemelerin ve "Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu"nun yürürlüğe girmesiyle akılcı planlama, yönetim ve kaynak kullanımı açısından önemli değişiklikler getirilmiştir.

Bu değişikliklerle hem merkezi, hem de yerel yönetimler, miras koruması sorunlarının çözümüne yönelik teknik ve yönetsel araçlarla donatılmıştır. Öte yandan yaratılan ek mali kaynaklarla örneğin emlak vergilerinin %10'undan oluşan katkı payı, Toplu Konut İdaresi tarafından verilecek kredilerin en az %10'u, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek hibeler ile korumanın yerel ayağındaki finansman sorununa çözüm getirilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, en son yapılan yasal düzenleme ile kültürel mirasın korunmasının yasal, yönetsel, örgütsel ve finansal boyutlarına ilişkin çözümler ile birlikte toplumsal kabul edilebilirliği artırılarak ülke genelinde korumaya yönelik istekliliğin, sahipliliğin ve eğilimin artacağı beklenmektedir.